

ISSN 0354-8759

*Beogradska
defektološka
škola*

*Belgrade School of
Special Education
and Rehabilitation*

Vol. 21, No. 3 (2015)

Ranije - before: DEFEKTOLOŠKA TEORIJA I PRAKSA (1977-1995)
Ranije - before: SPECIJALNA ŠKOLA (1952-1977)

Beogradska defektološka škola

Izdavači:

Društvo defektologa Srbije & Univerzitet u Beogradu - Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Za izdavače:

Siniša Ranković, predsednik Upravnog odbora
prof. dr Snežana Nikolić, dekan

Uređivački odbor:

prof. dr Nadica Jovanović Simić, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Nenad Glumbić*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Lelia Kiš-Glavaš*, Sveučilište u Zagrebu – Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Hrvatska; *prof. dr Špela Golubović*, Univerzitet u Novom Sadu – Medicinski fakultet, Srbija; *prof. dr Goran Ajdinski*, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“ – Filozofski fakultet, Makedonija; *prof. dr Jasna Bajraktarević*, Univerzitet u Sarajevu – Pedagoški fakultet, Bosna i Hercegovina; *prof. dr Vladimir Trajkovski*, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“ – Filozofski fakultet, Makedonija; *prof. dr Mile Vuković*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Srboljub Đorđević*, Univerzitet u Nišu – Učiteljski fakultet u Vranju, Srbija; *prof. dr Fadilj Eminović*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Branka Jablan*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Danijela Ilić-Stošović*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Mirjana Japundža-Milisavljević*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Branislav Brojčin*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Jasmina Karić*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *prof. dr Edina Šarić*, Univerzitet u Tuzli – Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Bosna i Hercegovina; *prof. dr Janez Drobnič*, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Slovenija; *doc. dr Nataša Dragašević Mišković*, Univerzitet u Beogradu – Medicinski fakultet, Srbija; *doc. dr Renata Pinjatela*, Sveučilište u Zagrebu – Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Hrvatska; *doc. dr Nebojša Macanović*, Univerzitet u Banjoj Luci – Fakultet političkih nauka, Bosna i Hercegovina; *dr Nikoleta Gutvajn*, naučni saradnik, Institut za pedagoška istraživanja, Srbija; *prof. dr Gordana Nikolić*, Univerzitet u Novom Sadu – Pedagoški fakultet u Somboru, Srbija; *doc. dr Dragana Stanimirović*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija; *doc. dr Slavica Pavlović*, Sveučilište u Mostaru – Fakultet prirodoslovnih i odgojnih znanosti, Bosna i Hercegovina.

Glavni i odgovorni urednik:

dr Srećko Potić

Tehnički sekretar:

Marijana Taranović Todorović

Tiraž: 150

Jezička redakcija teksta i prevod:

Jasmina Stojanović

Štampa: BIG štampa, Beograd

ISSN 0354-8759

Uredništvo:

„Beogradska defektološka škola“, Kosovska 8/1, 11000 Beograd,
Srbija; e-mail: bds.casopis@gmail.com
Časopis izlazi tri puta godišnje.

Belgrade School of Special Education and Rehabilitation

Publishers:

Special Educators and Rehabilitators Association of Serbia &
University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation

For Publishers:

Siniša Ranković - Chairman of the Board
Snežana Nikolić, Professor - Dean

Editorial Board:

Nadica Jovanović Simić, PhD, Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Nenad Glumbić*, PhD, Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Lelia Kiš-Glavaš*, PhD, Professor, University of Zagreb - Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Croatia; *Špela Golubović*, PhD, Professor, University of Novi Sad - Medical Faculty, Serbia; *Goran Ajdinski*, PhD, Professor, SS. Cyril and Methodius University in Skopje - Faculty of Philosophy, Macedonia; *Jasna Bajraktarević*, PhD, Professor, University of Sarajevo - Faculty of Educational Sciences, Bosnia and Herzegovina; *Vladimir Trajkovski*, PhD, Professor, SS. Cyril and Methodius University in Skopje - Faculty of Philosophy, Macedonia; *Mile Vuković*, PhD, Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Srboljub Đorđević*, PhD, Professor, University of Niš, Teacher-Training Faculty of Vranje; *Fadilj Eminović*, PhD, Associate Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Branka Jablan*, PhD, Associate Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Danijela Ilić-Stošović*, PhD, Associate Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Mirjana Japundža-Milisavljević*, PhD, Associate Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Branislav Brojčin*, PhD, Associate Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Jasmina Karić*, PhD, Associate Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Edina Šarić*, PhD, Associate Professor, University of Tuzla - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Bosnia and Herzegovina; *Janez Drobnič*, PhD, Assistant Professor, University of Primorska - Faculty of Education, Slovenia; *Nataša Dragašević Mišković*, PhD, Assistant Professor, University of Belgrade - School of Medicine, Serbia; *Renata Pinjatela*, PhD, Assistant Professor, University of Zagreb - Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Croatia; *Nebojša Macanović*, PhD, Assistant Professor, University of Banja Luka - Faculty of Political Science, Bosnia and Herzegovina; *Nikoleta Gutvajn*, PhD, Research Associate, Institute for Educational Research, Serbia; *Gordana Nikolić*, PhD, Associate Professor, University of Novi Sad - Faculty of Education in Sombor, Serbia; *Dragana Stanimirović*, PhD, Assistant Professor, University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia; *Slavica Pavlović*, PhD, Assistant Professor, University of Mostar - Faculty of Science and Education, Bosnia and Herzegovina.

Editor-in-Chief:

Srećko Potić, PhD

Technical Secretary:

Marijana Taranović Todorović

Proofreading and Translation:

Jasmina Stojanović

Circulation: 150

Printing: BIG štampa, Belgrade

ISSN 0354-8759

„Belgrade School of Special Education and Rehabilitation“, Kosovska
8/1, 11000 Belgrade, Serbia;
e-mail: bds.casopis@gmail.com
Published three times a year.

Ljeposava Ilijić:
*Osuđeni i deprivacije: uticaj karakteristika ličnosti na
intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija*¹

Milena MILIĆEVIĆ²

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, Srbija

Ilijić, Lj. (2014). *Osuđeni i deprivacije: uticaj karakteristika ličnosti na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 21 cm, 264 str. ISBN: 978-86-83287-75-8.

Monografska publikacija *Osuđeni i deprivacije: uticaj karakteristika ličnosti na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija* autora mr Ljeposave Ilijić, posvećena je razmatranju zatvorske kazne kao mere društvene reakcije na kriminalitet i deprivacija kao neminovnih posledica njenog izvršenja. Kako sam autor navodi, monografija predstavlja rezultat višegodišnjeg sveobuhvatnog istraživanja i proučavanja zatvorske kazne i osuđenih lica, njihovog položaja i uslova izdržavanja kazne, ali i odnosa karakteristika ličnosti osuđenih i deprivacija. Drugim rečima, analizira se u kojoj meri karakteristike ličnosti osuđenih lica mogu da utiču na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija, odnosno da doprinesu njihovom ublažavanju ili pojačavanju. U svojoj strukturi, monografija sadrži tri osnovna poglavlja, pored uvoda, zaključka sa preporukama i spiska korišćene literature. Objavljena je 2014. godine, a izdavač je Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. Kao recenzenti su navedeni prof. dr Zoran Ilić, dr Zlatko Nikolić i dr Zoran Stevanović.

U prvom poglavlju je definisan osnovni teorijski okvir istraživanja i dat kratak istorijski osvrt na evoluciju kazne lišenja slobode. Pored toga, izdvojene su determinante položaja osuđenih lica u međunarodnim konvencijama, kao i opšte zakonske odrednice u savremenom zakonodavstvu Srbije. Već u ovom poglavlju autor navodi da postoji raskorak između teorijskih proklamacija položaja i prava osuđenih lica, s jedne strane, i realnog stanja

1 Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu „Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije“ (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

2 Milena Milićević, mileninaadresa@gmail.com

u kazneno popravnim zavodima u Srbiji, s druge strane. Prenaseljenost srpskih zatvora i posledično nizak standard lica lišenih slobode, njihova nezadovoljavajuća primarna zdravstvena zaštita uz nedostatak stručnog kadra i pojavu novih kategorija u populaciji osuđenih lica, samo su neke od otežavajućih okolnosti i prepreka ka uspostavljanju efikasnijeg koncepta tretmana osuđenih lica. Kako autor ističe, ovi i slični problemi sa kojima se susreću osuđenici u velikoj meri utiču i na upešnost izvršenja zatvorske kazne. Istovremeno, oni nedvosmisleno čine da uslovi u zatvoru budu jedan od faktora koji doprinose recidivu i daljoj kriminalizaciji osuđenih lica. Svakako, autor uočava i izdvaja pomake koji su načinjeni tokom 2012. i 2013. godine u domenu ostvarivanja i zaštite prava i položaja osuđenih lica (kao što su *Strategija za smanjenje preopterećenosti smeštajnih kapaciteta u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji od 2010. do 2015. godine*, kao i projekat *Podrška stručnom obrazovanju i obuci u zatvorskim ustanovama Srbije*), a čiji su pozitivni efekti su приметni i vidljivi.

Drugo poglavlje je prvenstveno koncentrisano na analizu fenomena zatvorskih deprivacija i njenih pojavnih oblika. Autor u monografiji ističe stavove Sajksa (Sykes, 1958) koji je tvrdio da zatvorski uslovi doprinose deprivacijama, što uključuje deprivaciju slobode, deprivaciju materijalnih dobara i usluga, autonomije, sigurnosti i deprivaciju heteroseksualnih kontakata, nazivajući ih „mukama robije“ koje ostvaruju značajne psihološke, fizičke, emocionalne i socijalne posledice na ličnost osuđenika. Uvažavajući rezultate i nalaze prethodnih studija, autor postavlja polaznu empirijsku osnovu sopstvenog istraživanja. Negativni efekti izvršenja kazne lišenja slobode u ženskoj zatvorskoj populaciji razmatrani izdvojeno. Ipak, autor uspeva da komparativnim prikazivanjem objasni različitosti doživljavanja zatvorske kazne i zatvorskih deprivacija u populaciji osuđenih muškaraca i u populaciji osuđenih žena. Uopšteno, u ovom poglavlju akcenat je na potrebi da se razume višestrukost uticaja dugogodišnjih zatvorskih kazni, ali i problema depriviranosti, uz uvažavanje heterogenosti zatvorske populacije. Sumirajući izneto, autor predstavlja osnovne pretpostavke istraživanja o odnosu stepena deprivacija u zatvorskoj ustanovi i karakterisitka samih osuđenika,

Treće poglavlje je posvećeno samom istraživanju deprivacija osuđenih lica. Nakon što su definisane teorijske i metodološke osnove, autor se kratko osvrće na zatečeno stanje u kazneno popravnim zavodima. Ovaj nalaz empirijski potkrepljuje prethodno razmatrane probleme u funkcionisanju zatvorskih ustanova. Naglašeni su prekobrojnost zatvorske populacije, negativne tendencije u strukturi osuđenih, nedostatak stručnih kadrova,

pre svega vaspitača kao nosioca vaspitno-korektivnog tretmana, zatim nedovoljnost aktivnosti slobodnog vremena i neadekvatnost profesionalnog osposobljavanja i radnog angažovanja osuđenih. Nakon toga, detaljno su date karakteristike ispitivane populacije i predstavljeni najvažniji rezultati. Deprivacija slobode podjednako pogađa sva osuđena lica, dok razlike u intenzitetu doživljavanja ostalih tipova deprivacija variraju u zavisnosti od navedenih karakteristika osuđenih lica. Kako tvrdi autor, razlike su potvrđene postojanjem korelativnih veza između intenziteta doživljavanja različitih zatvorskih deprivacija, kao zavisnih varijabli i određenih demografskih, sociopsiholoških, penoloških i kriminoloških karakteristika ovih lica, kao nezavisnih varijabli. Primenom regresione analize autor naknadno objašnjava kakav efekat ima primena ovih nezavisnih varijabli na zavisne varijable i utvrđuje njihovu prediktivnu vrednost. Imajući u vidu da je deprivacija, pre svega, multivarijacioni konstrukt, autor izdvaja i prikazuje uticaj svakog pojedinačnog faktora. Na samom kraju, u poslednjem poglavlju monografije, kroz zaključke, preporuke i osnovne smernice ka poboljšanju položaja osuđenih lica, obrazložene su postojeće mogućnosti smanjenja intenziteta doživljavanja zatvorskih deprivacija.

Činjenica je da deprivacije, kao negativne pojave u zatvorskom životu, ozbiljno ugrožavaju i ograničavaju mogućnost korektivnog rada sa osuđenim licima. Monografska publikacija *Osuđeni i deprivacije: uticaj karakteristika ličnosti na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija* autora mr Ljeposave Ilijić, jedno je od najobuhvatnijih istraživanja deprivacija osuđenih lica koje je izvršeno u novije vreme na našim prostorima. Zahvaljujući jedinstvenom, originalnom i metodološki dobro utemeljenom pristupu ispitivanoj pojavi, prikazano je postojeće stanje u kazneno popravim zavodima u Srbiji i potvrđena polazna pretpostavka o povezanosti ličnih i situacionih faktora sa kvalitetom i intenzitetom zatvorskih deprivacija. Na ovaj način otvorena je perspektiva budućih istraživanja i upućen svojevrsni poziv, odnosno apel da se sve raspoložive mogućnosti i načini ublažavanja ili eliminisanja negativnih posledica i nanete štete, kao rezultata dugogodišnjeg boravka u zatvorskoj ustanovi, postave kao imperativ društvene reakcije. Samo na taj način, kako primećuje autor, mogu se poboljšati šanse svakog učinioca za rehabilitaciju i socijalnu integraciju, što je jedan od zajedničkih osnovnih ciljeva šireg područja specijalne edukacije i rehabilitacije.

Literatura

- Ilić, Lj. (2014). *Osuđeni i deprivacije: uticaj karakteristika ličnosti na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Strategija za smanjenje preopterećenosti smeštajnih kapaciteta u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji (2010–2015)*, Službeni glasnik RS, broj 53/2010 i 65/2011.
- Sykes, G. M. (2007). *The society of captives: A study of a maximum security prison*. New Jersey: Princeton University Press.

Škola za učenike sa razvojnom smetnjom iz autističkog spektra „Ikasus“, Stokholm, Švedska

Brigitte KRANTZ, Tatjana DOŠLO¹

Škola za učenike sa razvojnom smetnjom iz autističkog spektra „Ikasus“,
Stokholm, Švedska

Ikasus je škola za učenike sa smetnjama u razvoju iz autističkog spektra poremećaja i ukupno broji 36 učenika, uzrasta od šest do 18 godina. U školi se realizuju svi programi, od predškolskog do gimnazijskog. Učenici prate nastavu po planu i programu specijalne – obukovne škole.

Osoblje škole čine: rektor, šest nastavnika različitog profila, 38 trenera, dva stručna savetnika iz oblasti ABA metode i jedan trener osoblja.

U svakom odeljenju nalazi se pet učenika, jedan nastavnik (koji je odgovoran za formiranje i realizaciju individualnih planova i programa), kao i „treneri“ (zaposleni koji su angažovani u intenzivnom radu sa učenicima sa autizmom). Svaki učenik ima svog „odgovornog, prvog trenera“ koji sa učenicom provodi pre podne, dok u popodnevnom delu dana učenika preuzima „drugi, odgovorni trener“, tako da svaki učenik ima svoje trenere tokom čitavog radnog dana, od osam do 16 časova.

Rad sa učenicima se bazira na individualnom treningu, posle čega se učenici raspoređuju u grupe, u zavisnosti od razvojnog nivoa. Grupni trening ili razrednu nastavu drži odgovorni nastavnik. Uz pomoć trenera, nastavnik predaje učenicima različite nastavne jedinice iz oblasti: 1) komunikacije (communication), 2) doživljavanja stvarnosti (reality), 3) estetike (arts), 4) motorike (gross and fine motor skills), i 5) svakodnevnih aktivnosti (everyday activities). Ovih pet oblasti su ujedno sastavni deo posebnom nastavnog plana i programa za učenike sa smetnjama u razvoju.

U radu sa učenicima primenjuje se metoda TBA (*Tillämpad Beteendeanalys*, eng. *Applied Behavior Analysis*), primenjena bihevioralna analiza, koja je naučno dokazana, a ujedno i vrlo efektivna i sigurna u pedagoškom radu sa učenicima sa autizmom. Da bi učenici sa autizmom usvojili nastavne sadržaje, potrebno je obezbediti mnogo prilika za učenje, vežbanje i obnavljanje istih. Podučavanje učenika sa autizmom veštinama učenja i ponašanja predstavlja primarni zadatak zaposlenih u školi Ikasus.

1 Tatjana Došlo, tatjana.doslo@bredband.net